

Egzistencializmo filosofija

Egzistencializmas – XX a. filosofijos kryptis, analizavusi žmogaus egzistenciją, būties prasmę ir galimybes, siekusi paaiškinti žmogaus buvimą (egzistenciją), jo vietą ir vaidmenį pasaulyje. Egzistencializmo pirmtaku laikomas danų filosofas Siorenas Kierkegoras, kuris pabrėžė individualų žmogaus pasirinkimą, o ne visuotinai privalomą aksiomą. Kiti filosofai egzistencialistai: vokiečių filosofas – Karlas Jaspersas, Martinas Heidegeris, prancūzų – Gabrielis Marselis, Žanas Polis Sartras, Alberas Kamiu. Pagal požiūrį į tikėjimą gali būti skiriamas krikščioniškasis ir ateistinis egzistencializmas. Pirmasis egzistencijos atsitiktinumo pojūtį siekė įveikti pasirinkdamas religiją, o antrasis – tiesiog tikėjimą žmogumi ir jo galimybėmis.

Ištakos. Egzistencializmas atsirado kaip pesimistinė pasaulėžiūra, kelianti sau klausimą: kaip gyventi žmogui, praradusiam iliuzijas istorinių katastrofų akivaizdoje? Po Antrojo pasaulinio karo egzistencializmas pasiekia savo apogėjų, nes Europa jautė stiprų dvasinio apsivalymo poreikį, ieškojo naujų idėjų. To meto „ribinei situacijai“ išreikšti labiausiai tiko būtent egzistencializmas.

Idėjos. Pagrindinis egzistencialistų tikslas - paaiškinti žmogaus buvimą ir vietą pasaulyje. Egzistencialistai teigia, kad chaotiškas daiktų pasaulis yra priešiškas žmogaus sąmonei. Žmogus suvokia pasaulio priešišumą ir konstatuoja, kad pasaulis žmogui neturi jokios prasmės, nebent tą, kurią jam savo valia ir noru suteikia pats žmogus. Individo likimas ir charakteris priklauso ne nuo istorinių, socialinių, biologinių ar kitų veiksnių, o tik nuo jo paties, žmogus pats apsisprendžia ir visiškai atsako už savo poelgius, jis turi atsakomybės ir pareigos jausmą. Žmonių santykiuose nėra tarpusavio supratimo. Kiekvienas iš mūsų pasmerktas vienatvei, neegzistuoja jokios moralinės vertybės, žmogui negalima pristesti jokių gyvenimo normų, nurodinėti, kaip jam reikia elgtis.

Pasaulis žmogui abejingas, svetimas, beprasmis, bauginantis. Žmogus pasaulyje laikinas. Ir to nepakeis jokios socialinės tvarkos ar normos. Tai žmogui sukelia nerimą, siekį gintis ir priešintis. Žmogus jaučiasi kaltas, tačiau tai ne moralinė kaltė, o daug didesnė egzistencijos kaltė.

Egzistencializmo filosofija perteikia tikėjimą laisve ir priima individualių veiksmų pasekmes, nors pabrėžia atsakomybę dėl pasirinkimo. Ji atsisako žmogų traktuoti kaip kokį nors daiktą. Svarbiausia iš egzistencializmo problemų — tai žmogaus egzistavimo laikinumas. Iškeliama egzistencijos beprasmybės problema. Visos egzistencijos esmė — laikinumas.

Atrasdamas save kaip egzistenciją, žmogus pirmąkart įgyja ir savo laisvę. Laisvė yra tam, kad žmogus nebūtų kaip daiktas, besiformuojantis dėl gamtinio arba socialinio būtinumo, o pasirinktų save patį, formuotų save kiekvienu savo veiksmu ir poelgiu. Tuo būdu laisvas žmogus atsako už viską, ką jis padarė, ir neteisina savęs aplinkybėmis. Tačiau pasirinkimas uždeda ir atsakomybės našlą, kelia nerimą, gali įžeibti beviltiškumo jausmą.

Žmogus neturi jokios iš anksto jam duotos priedermės ir tėra toks, kokį pats save sukuria. Todėl beprasmės ir iš anksto nustatytos normos. Svarbu ne kas, o kaip pasirenkama. Žmogus visiškai laisvas, tačiau privalo atsakyti už savo veiksmus. Jis atsakingas tiek prieš save, tiek prieš visus. Svarbiausios dorybės yra nuoširdumas ir asmeninis tikrumas. Svarbiausia išlikti savimi gyvenimiškoje situacijoje, absurdo akivaizdoje, nepasiduoti nuasmeninimui, susvetimėjusiai aplinkai. Moralinis blogis yra atsakomybės jausmo stoka, abejingumas kitų išgyvenimams, nesąžiningumas. Egzistencializmas pateikia kitokią humanizmo sampratą - žmonių sugebėjimą iškilti virš asmeninių aplinkybių ir veikti visos žmonijos labui.

Egzistencialistinėje laisvės koncepcijoje išreikštas protestas prieš konformizmą (prisitaikėliškumą), būdingą miesčioniui, kuris jaučiasi esąs didžiulės biurokratinės mašinos sraigtelis, negalįs nė kiek pakeisti įvykių eigos. Todėl egzistencializmas nuolat pabrėžia žmogaus atsakomybę už visa, kas dedasi istorijoje.

Prancūzų rašytojas, filosofas egzistencialistas Žanas Polis Sartras. Citatos:

„Pasaulyje nėra svetimo blogio. Visi žmonės kalti dėl jo buvimą.“

„Žmogus turi suvokti, kad moraliai atsakingas už visa ir viską, kas vyksta pasaulyje.“

[Pasak Ž.P.Sartro, laisvė yra moralinė atsakomybė.]

„Žmogus yra pasmerktas būti laisvas.“

„Žmogus yra toks, kokį pats save sukuria. Toks pirmasis egzistencializmo principas.“
[Pasak Ž.P.Sartro, nėra Dievo kuris iš anksto suteiktų gyvenimo prasmę, tad žmogus priverstas pats apsibrėžti savo egzistenciją.]

Prancūzų rašytojas, filosofas egzistencialistas Albertas Kamiu. Idėjos. A. Kamiu savo kūryboje žmogaus gyvenimą traktuoja kaip absurda, neturintį jokios aukštesnės prasmės. Žmogus svetimas ir priešiškas pasauliui, nes pasaulis savo ruožtu priešiškas, svetimas ir nepavaldus žmogui. Beviltiškumui ir absurdui galima priešintis tik maištaujant, protestuojant ir kuriant. Vienintelė pateisinama maišto forma – kūryba. Tik patyręs ir suvokęs absurda žmogus gali patirti nors ir trumpą, tačiau prasmingą džiaugsmo akimirka.

A. Kamiu atkreipia dėmesį į visuomenės normų ir įstatymų primetimą žmogui, pabrėžia buvimą savimi, peikdamas „atrodymą“, taip pat parodo, kad žmogus yra atsakingas už savo poelgius, atsakingas sau. Vienintelė žmogaus priedermė – *meilė* – tai ir vienintelė paguoda pasaulyje, neturinčiame jokios aukštesnės prasmės (t. y. amžinojo gyvenimo, ruošimosi amžinajam gyvenimui – vienintelis rojus ir kartu pragaras yra čia ir dabar).

Filosofinių argumentų įterpimas į pastraipą: pasak filosofų egzistencialistų, į šią problemą gilinosi ir filosofai egzistencialistai, egzistencializmo filosofija taip pat analizavo šią temą, pasak filosofo egzistencialisto Ž.P.Sartro (A.Kamiu), kaip rašė filosofas egzistencialistas Ž.P.Sartras...

Pastraipų pavyzdžiai

1. Tezė 2. Argumentai 3. Sakinys tiltas 4. Argumentų parėmimas kultūriniu pavyzdžiu 5. Išvada	Ar dora prisidengti kauke? 1. Žmogus, nuolat nešiojantis kaukę, nėra moralus ir nuoširdus su aplinkiniais, tačiau gyvenime būna situacijų, kai kauke prisidengti būtina. 2. Pasaulis ne visada žmogui būna teisingas. Šiuolaikinėje visuomenėje daug pykčio, pavydo, psichologinio ir netgi fizinio smurto, tad žmogus, norėdamas apsisaugoti nuo negatyvių emocijų, užsideda kaukę – tokiu būdu tarsi atsiriboja nuo priešiško pasaulio. Taip žmogus tampa dvipuse asmenybe – vienoks jis socialinėje aplinkoje, visiškai kitoks – namuose ar bendraudamas su draugais. 3. Žmogaus pasirinkimo galimybė plačiai nagrinėjama egzistencializmo filosofijoje. 4. Filosofai egzistencialistai teigė, kad žmogus yra laisvas rinktis, kaip gyventi, ne visuomenė, o jis pats apsibrėžia moralės ribas. Ž.P.Sartras rašė: „Žmogus yra toks, kokį pats save sukuria.“ Tačiau egzistencialistai atkreipė dėmesį į žmogaus atsakomybės svarbą ir svarbiausiomis vertybėmis visgi laikė nuoširdumą ir asmeninį tikrumą. 5. Taigi prisidengimą kauke galima pateisinti, kai individas siekia apsisaugoti, tačiau nedora slėpti save po kauke bendraujant su artimiausiais žmonėmis. (135 žodžiai)
1. Tezė 2. Argumentai 3. Sakinys tiltas 4. Argumentų parėmimas kultūriniu pavyzdžiu 5. Išvada	Ar pritartumėte žodžiams: „...žmogų net ir klystkeliuos tamsiuos/ Ne taip jau paprasta ir lengva paklaidinti“ [Ar lengva žmogų paklaidinti?] 1. Kiekvienas žmogus gyvendamas patiria ne vieną išbandymą. Gyvenimas kupinas vilionių, kurios užklumpa žmogų silpnumo akimirkomis, tad, rodos, žmogų paklaidinti nėra sunku. 2. Bet ar paklydęs žmogus tampa pasmerktas ir nebegali grįžti į teisingą kelią? Iš aplinkinių dažnai girdime: klysti žmogiška, taigi žmogaus klaidos tarsi pateisinamos. Tačiau ar ilgai toleruosime bevalio, nuodėmingo artimojo kartojamas klaidas? 3. Žmogaus gyvenimo kelio pasirinkimo galimybę savitai aiškino egzistencializmo filosofija. 4. Pasak egzistencialistų, jei žmogus gali laisvai rinktis ir jo pasirinkimas nėra vertinamas, vadinasi, jis yra priverstas valdyti save ir jausti didelę atsakomybę ne tik už savo, bet ir už visos visuomenės egzistenciją. Prieš pasirinkdamas vieną iš daugybės galimybių, žmogus turi įsitikinti, jog ji vertinga kaip tik todėl, kad ji apgalvota. 5. Taigi viskas priklauso nuo asmenybės – jei žmogus atsakingas, doras, dvasiškai stiprus, jis bus sunkiai paklaidinamas, o net ir atsidūręs „klystkeliuos tamsiuos“ toks žmogus pats sugebės rasti tikrąjį kelią. (142 žodžiai)

Namų darbų užduotis

- Pasirinkite vieną temą:
 - Ką reiškia būti laisvu žmogumi?
 - Ar įmanoma būti vienišam, bet laimingam?
 - Ar laimingas XXI amžiaus žmogus?
 - Ar susvetimėjusioje visuomenėje žmogui dar reikia žmogaus?
 - Ar iš tiesų žmogaus egzistencija šiame pasaulyje pažymėta beprasmybės ženklu?
- Pasirinkta tema sukurkite 100 žodžių samprotavimo pastraipą.
- Pastraipoje remkitės kultūrine patirtimi, pasinaudokite pateikta informacija apie egzistencializmo filosofiją ir literatūrą.

Samprotavimo pastraipos vertinimas

Aspektai	Taškai	Aprašas
1. Tema, pagrindinė mintis	2	Tema suvokta. Aiški pagrindinė mintis.
	1	Bent pusė parašyto teksto susijusi su tema / neaiški pagrindinė mintis.
	0	Tema nesuvokta, daugiau nei pusė teksto parašyta kita tema.
2. Teiginių argumentavimas, aiškinimas	2	Pateikiami tinkami, svarūs argumentai, kuriais pagrindžiamas pagrindinis teiginys.
	1	Dominuoja bendro pobūdžio aiškinimas, nesistengiama argumentuoti.
	0	Pagrindinis teiginys nepagrindžiamas.
3. Rėmimasis kontekstu	1	Remiamasi kultūrine patirtimi.
	0	Remiamasi socialine ar asmenine patirtimi.
4. Pastraipos struktūra	1	Yra tezė, teiginiai ir išvada.
	0	Nėra aiškios tezės arba išvados.
5. Pastraipos nuoseklumas	1	Tekstas vientisas, nėra minties šuolių ir pasikartojimų / 1 trūkumas
	0	2 ir daugiau trūkumų.
6. Stiliaus normų laikymasis	1	Kalba stilinga / 1 trūkumas
		2 ir daugiau trūkumų.
7. Kalbos normų laikymasis	2	1 – 2 klaidos
	1	3 – 5 klaidos
	0	6 ir daugiau klaidų
6 ir 7 kriterijus vertinami tik 100 žodžių apimty		